

K osobnosti Konrada Schmitze na pozadí hudebního života v Krnově od počátku 20. století do konce 2. světové války

Petr Lyko

Studie byla vypracována v rámci post-doktorského projektu EU „Podpora vytváření excelentních výzkumných týmů a intersektorální mobility na Univerzitě Palackého v Olomouci“ (postdok č. 46 – FF, CZ.1.07/2.3.00/30.0004).

Hudební kultura města Krnova (tehdejší německý název Jägerndorf) byla ovlivněna specifiky národnostního složení, geografickou polohou i kulturním vyzařováním dalších měst jako např. Opavy, Olomouce či Vidně. Krnov, ležící na území tehdejších slezských Sudet, byl až do odsunu v roce 1945 majoritně osídlen německým obyvatelstvem. K roku 1880 zde žilo 10 127 Němců a 256 Čechů, o dvacet let později se k české národnosti hlásilo 141 obyvatel, k německé pak 13 274, v roce 1910 dosáhnul počet německých obyvatel 15 390 na 247 Čechů. V roce 1921 se při sčítání lidu přihlásilo k německé národnosti 18 635 obyvatel, zatímco k české 1 062, a k roku 1930 činil poměr 20 400 Němců ku 1 843 Čechům.¹⁸⁰

Cenným zdrojem pro poznání krnovského hudebního života ve sledovaném období je denní tisk, zachycující programy některých koncertů, recenze a další obdobné informace. Konkrétně se jedná především o periodika *Jägerndorfer Zeitung*, *Jägerndorfer Anzeiger*, *Das Echo*, případně deník reflektující dění v širší oblasti slezských Sudet *Das Volk – unabhängiges Tagblatt* (starší název *Sudetenland – unabhängiges Tagblatt*). Další část pramenů je zastoupena kronikami zachycujícími hudební dění při krnovském chrámu sv. Martina či dalších hudebních těles. Informace o vybraných osobnostech lze nalézt v databázích Sudetoněmeckého institutu v Regensburgu (Sudetendeutsches Musikinstitut Regensburg), na jejichž tvorbě se vedle českých autorů podíleli v rámci projektu *Musica migrans* muzikologové z lipského Institutu pro hudební vědu (hlavním koordinátorem výzkumu na uvedeném pracovišti byl prof. Helmut Loos).

¹⁸⁰ Bartoš, Josef – Schulz, Jindřich – Trapl, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*, sv. 13, Olomouc 1994, s. 164.

Odborné literatury věnované předválečnému hudebnímu životu v Krnově je v českém jazyce minimum. Vedle několika víceméně popularizačních prací autorů Richarda Hrčka a Vladimíra Bluchy¹⁸¹ reflektuje danou problematiku Jiří Fukač v rámci krátkého hesla „Krnov“ ve *Slovníku české hudební kultury*,¹⁸² dále autor této studie nastínil stručný vývoj hudebního dění v kolektivní dvojjazyčné publikaci primárně věnované krnovskému varhanářství¹⁸³ a konečně na úzký tematický okruh jsou zaměřeny dvě diplomové práce od autorů Zory Gogelové¹⁸⁴ a Jana Košuliče,¹⁸⁵ věnované hudebninám dochovaným na faře chrámu sv. Martina, resp. koncertním citerám na území slezských a severomoravských Sudet v meziválečném období. Rozsáhlejší informační zdroje tak představuje literatura v německém jazyce, z převážné většiny také pocházející od německých autorů. Jedná se především o heslo „Jägerndorf“ ve slovníku *Lexikon zur deutschen Musikkultur* od Adolfa Furcha,¹⁸⁶ dále o heslo „Konrad Schmitz“, které bylo ve stejném slovníku zpracováno dle podkladů Richarda Hrčka.¹⁸⁷ V prvně uvedeném zdroji je taktéž uveden rozsáhlý přehled navazující literatury, která se hudebního dění nějakým způsobem dotýká. Stranou této studie zůstává rozsáhlá a specifická oblast reflexe krnovského varhanářství, a tím i literatura věnovaná této problematice.

Krnov se z hlediska kulturních vlivů nacházel na přirozené ose procházející z Vídně přes Brno, Olomouc, Opavu do Vratislavi či dalších měst dnešního polského Slezska. V menší míře pak pronikaly podněty ze západních center, ať již z Prahy, Berlína či Lipska.¹⁸⁸ Důležitým impulzem pro hudební život na konci 19. století bylo založení hudebního ústavu v Opavě, včetně jeho pobočky v Krnově. V té době se již také intenzivně

¹⁸¹ Blucha, Vladimír: Hudební život na Krnovsku v minulosti, *Region*, 11. ledna 1994; Blucha, V.: Počátky divadla v Krnově, *Region*, 27. srpna 1994; Richard Hrček: Hudební život na Krnovsku v letech 1850–1945, *Vlastivědné listy* 23, 1997, č. 1, s. 18–22.

¹⁸² Fukač, Jiří: Krnov, in: Fukač, Jiří – Vysloužil, J. (eds.), *Slovník české hudební kultury*, Praha 1997, s. 476–477.

¹⁸³ Lyko, Petr: Jägerndorf als Musikregion – Krnov jako hudební region, in: Plánský, Bohumil a kol., *Jägerndorf die Stadt des königlichen Instrumentes – Krnov město královského nástroje*, Krnov 2007, s. 10–15 (dvojjazyčně).

¹⁸⁴ Gogelová, Zora: *Hudebniny dochované na faře chrámu sv. Martina v Krnově*, Brno 1995. Diplomová práce FF MU v Brně.

¹⁸⁵ Košulič, Jan: *Koncertní citera na území severomoravských a slezských Sudet v letech 1918–1945*, Olomouc 2011. Bakalářská diplomová práce katedry muzikologie FF UP v Olomouci.

¹⁸⁶ Furch, Adolf: Jägerndorf, in: Hader, Widmar (ed.), *Lexikon zur deutschen Musikkultur. Böhmen, Mähren, Sudetenschlesien*, München 2000, s. 589–592.

¹⁸⁷ Hrček, R.: Konrad Schmitz, in: Hader, Widmar (ed.), *Lexikon zur deutschen Musikkultur. Böhmen, Mähren, Sudetenschlesien*, München 2000, s. 1285–1286.

¹⁸⁸ K otázce vlivu evropských hudebních center na formování české hudební kultury srov.: Recknagel, Marion: Auswahl für böhmische Studenten: Die drei Konservatorien in Prag, Wien und Leipzig, in: *Musik – Stadt; Traditionen und Perspektiven urbaner Musikkulturen. Band 3 – Musik in Leipzig, Wien und anderen Städten im 19. und 20. Jahrhundert: Verlage – Konservatorien – Salons – Vereine – Konzerte*, Leipzig 2011, s. 196–208.

rozvíjela umělecká činnost hudebních spolků, ať se jednalo o Männergesangsverein, Musikverein či Kirchenmusikverein. Stejně tak pod vedením Konrada Schmitze (řídícího mj. i zmíněný Kirchenmusikverein) vykazovala četné aktivity i městská symfonická kapela. Do Krnova taktéž zajížděl soubor opavského divadla, který zde realizoval především operetní produkce. V letech 1934–1936 byla, pravděpodobně ve spolupráci s opavskými umělci, provedena velká operní díla – *Tannhäuser* Richarda Wagnera a *Don Carlos* Giuseppe Verdiho. Soubor divadla z Moravské Ostravy tehdy v Krnově provedl také Janáčkovu operu *Její pastorkyňa*.¹⁸⁹ Divadelní představení pořádána samotnými občany města se příležitostně konala v hotelu Tiroler (dnešní Slezský domov) či v prostorách Střeleckého domu (dnešní Dům dětí a mládeže), jednalo se však přirozeně o drobnější produkci.

Již zmíněný Konrad Schmitz (1872 Vídeň – 1953 Waiblingen), se stal jednou z předních osobností udávajících podobu krnovského hudebního života. Ve městě působil od roku 1900 dlouhých 45 let, prožil zde tedy prakticky celou svoji uměleckou dráhu. Jeho předchozí působení je dodnes poněkud nejasné. Richard Hrček zmiňuje pouze stručnou poznámku (avšak bez odkazu na konkrétní pramen), že Schmitz do Krnova přišel z lipské konzervatoře.¹⁹⁰ Prameny evidující studenty a pedagogy této přední evropské hudební instituce však o případném Schmitzově studiu či působení na lipské konzervatoři nezahrnují jedinou zmínku (veškeré dokumenty z původní konzervatoře jsou dnes uloženy v Archivu lipské akademie – Hochschule für Musik und Theater „Felix Mendelssohn Bartholdy“). Personální registry a statistické soupisy instituce¹⁹¹ důkladně evidovaly každého studenta i pedagoga, je tedy vysoce nepravděpodobné, že by zde z důvodu jakékoliv administrativní chyby nebyl v případě svého působení uveden (tuto domněnku potvrdila autorovi studie i vedoucí příslušného archivu Dr. Barbara Wiermann).¹⁹² V případě, že by Schmitz v Lipsku studoval soukromě, bylo by doložení této skutečnosti značně problematické, co však lze konstatovat takřka s jistotou – na Lipské konzervatoři tento umělec nestudoval, ani nepůsobil. Tím se vyvrací i potencionálně lákavá hypotéza, že – coby klíčový organizátor a iniciátor krnovského hudebního života – mohl do Krnova v malém implementovat řadu (zejména dramaturgických) podnětů z bohatého kulturního dění v Lipsku.

¹⁸⁹ Furch, Adolf: Jägerndorf, in: Hader, Widmar (ed.), *Lexikon zur deutschen Musikkultur. Böhmen, Mähren, Sudetenschlesien*, München 2000, s. 589–592.

¹⁹⁰ „Schmitz übernahm am 22. Januar 1900, vom Leipziger Konservatorium kommend, die Leitung des Jägerndorfer Männergesangsvereins.“ Hrček, R.: Konrad Schmitz, in: *Lexikon zur deutschen Musikkultur. Böhmen, Mähren, Sudetenschlesien*, München 2000.

¹⁹¹ Jedná se o následující prameny: Hochschule für Musik und Theater „Felix Mendelssohn Bartholdy“ Inskriptionsregister 1884–1888, Sign.: Bestand A, I. 1/5, 4001–5000; Inskriptionsregister 1888–1892, Sign.: Bestand A, I. 1/6 5001–6000; Inskriptionsregister 1892–1896, Sign.: Bestand A, I. 1/7, 6001–7000; Inskriptionsregister 1896–1900, Sign.: Bestand A, I/8, 7001–8000; a dále Statistik des Königl. Conservatoriums der Musik zu Leipzig 1843–1883, Leipzig 1883, Sign.: th 2196/3 HB, Zg.: 68:865; Das Königl. Conservatorium der Musik zu Leipzig 1843–1893, Sign.: th 2981/2 HB, Syst.: A. 2. 3. 2; Das Königl. Conservatorium der Musik zu Leipzig 1893–1918, Leipzig 1918/ Hochschule für Musik, Sign.: th 2982/2, Zg.: 92:3264.

¹⁹² Ústní sdělení Dr. Barbary Wiermann autorovi studie ze dne 16. dubna 2013.

Po svém příchodu do Krnova v roce 1900 začal Schmitz působit jako sbormistr Mužského pěveckého spolku (Männergesangverein), toto angažmá trvalo do roku 1906, avšak v letech 1919–1922 a 1926–1927 se řízení tělesa ujal opět. V letech 1919–1920 vedl také Ženský sbor (Frauenchor).

Schmitz by také výborným instrumentalistou. Od roku 1908 až do roku 1940 působil jako varhaník v chrámu sv. Martina, pravidelně vystupoval jako klavírní korepetitor, ale i jako sólista při interpretaci klavírních koncertů předních evropských autorů 19. století. Vedle varhan a klavíru byl taktéž zdatným hráčem na violoncello. Schmitzovy interpretační schopnosti se pak bezesporu zúročily i v jeho dirigentské činnosti. To bylo patrné zejména po příchodu do čela Městské kapely (Stadtkapelle), kterou brzy pozvedl na těleso schopné interpretovat náročnější repertoár starších mistrů.¹⁹³

Schmitzovo nejdelší angažmá bylo na pozici ředitele svatomartinského kostela, kde působil od roku 1908 až do konce druhé světové války v roce 1945. Tato perioda je také spjata s tělesem, jež zde vedl, s Chrámovým hudebním spolkem (Kirchenmusikverein). Richard Hrček spatřuje vrchol Schmitzovy dirigentské činnosti v periodě 1909–1929, a to především díky zvýšení umělecké úrovně Městské kapely na takový stupeň, že mohla v letech 1913–1914 a poté i 1923–1926 realizovat pravidelné cykly abonentských koncertů. Zároveň odkazuje na Schmitzovo provedení vrcholných děl duchovní tvorby, které pod jeho taktovkou zaznívaly jak v rámci samostatných koncertů, tak i při mších v chrámu sv. Martina. Následující tabulka sumarizuje nejvýznamnější produkce řízené v Krnově Konrádem Schmitzem od roku 1909 do roku 1941.¹⁹⁴

Rok	Autor	Dílo
1909, 1920	F. M. Bartholdy	<i>Elias</i>
1904, 1913	J. Haydn	<i>Schöpfung</i>
1921, 1936	J. Haydn	<i>Die sieben letzten Worte</i>
1927, 1936	L. van Beethoven	<i>C-Dur-Messe</i>
1937	A. Bruckner	<i>C-Dur-Messe</i>

U níže uvedených položek dobový tisk neuvedl dirigenta, lze však opět předpokládat Schmitzovo řízení:¹⁹⁵

1907	J. Haydn	<i>Vier Jahreszeiten</i>
1932	J. Haydn	<i>Heiligmesse</i>
1941	W. A. Mozart	<i>Krönungsmesse</i>

¹⁹³ Richard Hrček v této souvislosti vyzdvihuje zejména rozšíření repertoáru o díla Wolfganga Amadea Mozarta, Josepha Fuxe, Josepha Haydna či Carla Marii von Webera. Hrček, R.: Konrad Schmitz, in: *Lexikon zur deutschen Musikkultur. Böhmen, Mähren, Sudetenschlesien*, München 2000.

¹⁹⁴ Tamtéž, s odvoláním na *Jägerndorfer Zeitung*.

¹⁹⁵ Tamtéž.

Aktivity Konrada Schmitze byly velmi rozsáhlé, vedle vlastní umělecké práce dirigenta, sbormistra a interpreta působil i jako pedagog, kromě řízení vlastní hudební školy (od roku 1924) vyučoval po celou dobu svého aktivního působení v chrámu sv. Martina hru na varhany. S počátkem druhé světové války byl hudební život v Krnově silně utlumen a v této době pohasíná i činnost Konrada Schmitze. Poválečný odsun a zcela zásadní společensko-politické změny definitivně uzavírají jednu ze specifických a umělecky vysoce rozvinutých etap dějin krnovské hudební kultury.

V porovnání s vývojem v druhé polovině 20. století se předválečné hudební aktivity v Krnově jeví jako nadstandardní. Při srovnání realizovaného repertoáru, počtu hudebních institucí aj. se situací v jiných městech sledovaného období, tj. zejména Opavě, případně v širším měřítku i v Olomouci, nevystupuje Krnov jako výraznější centrum, které by ovlivňovalo ostatní lokality.

K osobnosti Konrada Schmitze na pozadí hudebního života v Krnově od počátku 20. století do konce 2. světové války

Shrnutí

Hudební kultura v Krnově v období od počátku 20. století do konce druhé světové války byla ovlivněna specifickým národnostně pluralitním složením se silnou majoritou německého obyvatelstva. Jako nejvýznamnější osobnost se zde profiloval dirigent a varhaník Konrad Schmitz, který se zasloužil o pozvednutí krnovského hudebního života jak v oblasti provozovaného repertoáru a jeho interpretace, tak i na poli organizačním. Za nejvýznamnější umělecké počiny Schmitze lze označit provádění velkých vokálně-instrumentálních děl evropské duchovní tvorby.

On the figure of Konrad Schmitz in the context of musical life in Krnov from the beginning of the 20th century until the end of World War II

Summary

The music culture in Krnov in the period from the beginning of the 20th century until the end of World War II was influenced by a specific multinational composition of residents that included a strong German majority. The conductor and organist Konrad Schmitz emerged as its most prominent representative, and raised the standard of Krnov's musical life in terms of both repertoire and its interpretation and management. Schmitz was the most influential in his performing of important vocal works of European sacred music.

Klíčová slova

Krnov; hudební život; Konrad Schmitz.

Key Words

Krnov; music life; Konrad Schmitz.